

Samen aan de slag met het klimaat

Transistie op een rijdende trein

Zoveel kun je besparen!
tussenwoning

Zonnepanelen 2700 Wattpiek 10 panelen € 500 per jaar eenmalige kosten: € 4.400	Zonneboiler € 90 per jaar eenmalige kosten: € 3.000
Isoleren schuin dak bij verwarmde zolder € 550 per jaar eenmalige kosten: € 4.000	Warmtepomp (SWW hybride) bij je HR-ketel € 130 per jaar eenmalige kosten: € 4.000
HR++ glas vervanging van enkel glas € 250 per jaar eenmalige kosten: € 3.100	Isoleren spouwmuur € 220 per jaar eenmalige kosten: € 800
Isoleren vloer van begane grond € 170 per jaar eenmalige kosten: € 1.400	

Berekend voor een tussenwoning van gemiddelde omvang met 3 bewoners en een HR-combiketel, waar de genoemde maatregel ontbreekt. De werkelijke besparingen hangen af van je stookgedrag. Reken exacter uit hoeveel jij kunt besparen op: www.verbeteruithuis.nl

milieu centraal

Nationaal Programma RES Regionale Energie Strategie

27 aardgasvrije
wijken

Hoe maak ik mijn huis energiezuiniger en aardgasvrij

Beantwoord de vragen over je huis, kies je verbeteringen en ontdek wat het jou kost en oplevert.

Aan de slag

Energie besparen doe je nu.nl

WIJKAANPAK MET BEWONERS - SAMEN AAN DE SLAG MET AARDGASVRIJ

WELKE NON PROFIT ORGANISATIES
HEBBEN EEN AANBOD?

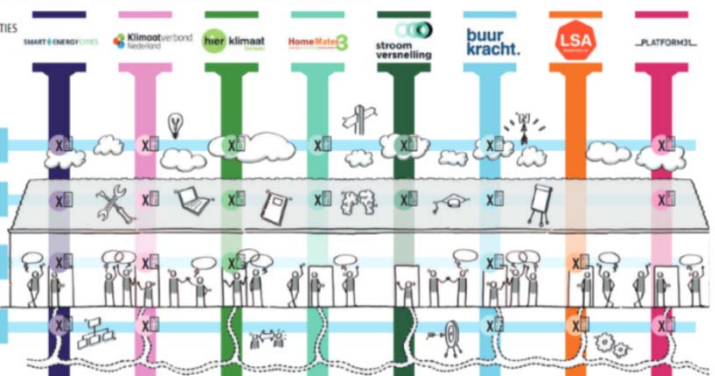
VAT WIL IK ALS GEMEENTE?

ORIENTATIE EN INSPIRATIE

VERDIEPING, CURSUSSEN EN
WORKSHOPS

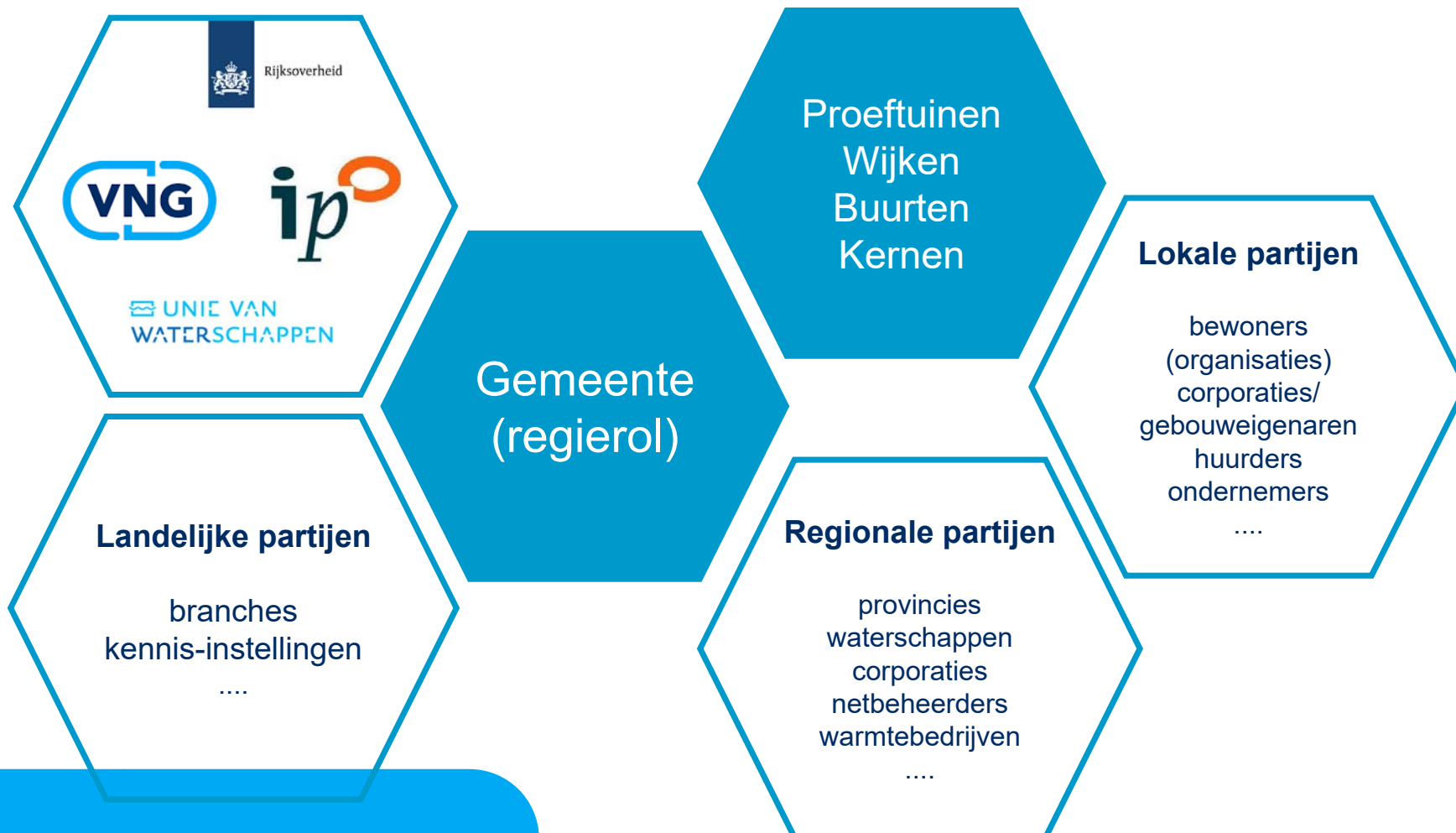
SAMEN PRAKTISCH AAN DE
SLAG MET DE BEWONERS

PROCESBEGELEIDING

Speelveld

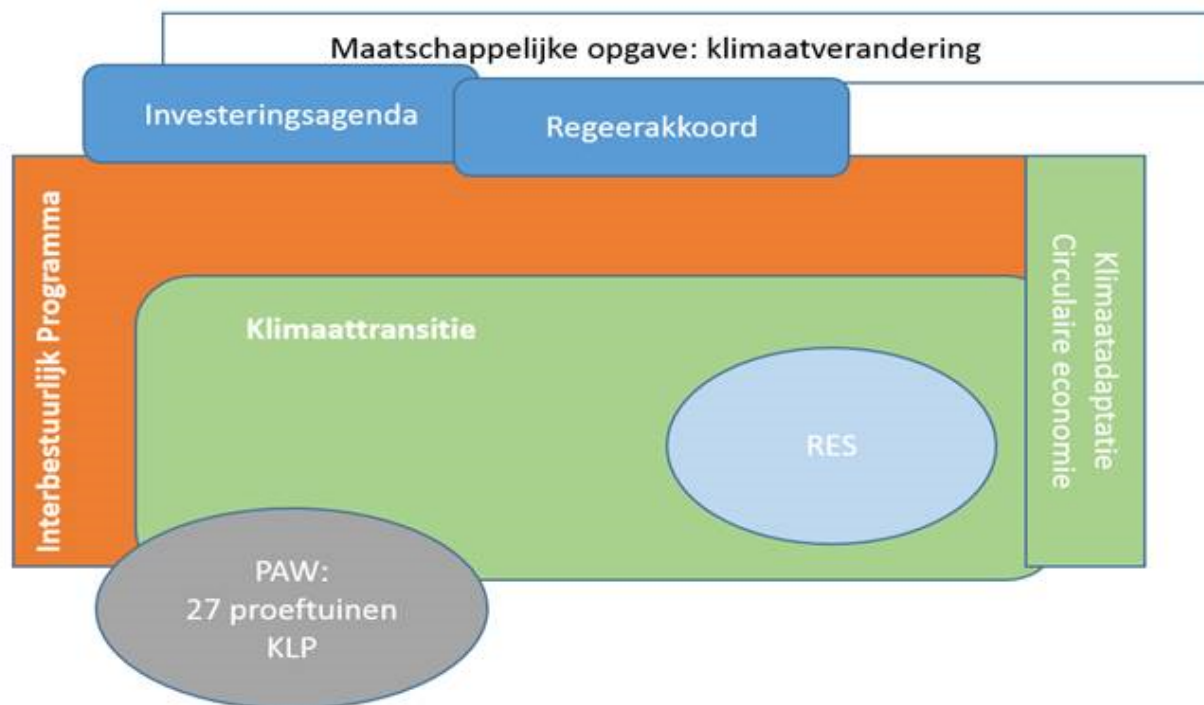

Interbestuurlijke aanpak (volgorde)

- Pilots Regionale Energiestrategie (leidde tot intensivering interbestuurlijke samenwerking:
 - Koepels, ook op uitvoering: heel praktisch
 - Interbestuurlijk MT
- **Begin 2017:** Investeringsagenda (voorjaar 2017 rond verkiezingen TK)
- **Parallel 2017:** Traject voor afspraken over interbestuurlijke samenwerking in de RES
- **Begin 2018:** Eind 2017 gestart traject IBP (ondertekend begin 2018 voorafgaand aan gemeenteraadsverkiezingen). *Was lastig omdat verbreding....*
- **Parallel 2018:** voorbereiding Klimaatakkoord:
 - Interbestuurlijk MT
 - Decentrale overheden samen aan de slag voor de 5 tafels (*vele lessen te leren ;-)*)

Interbestuurlijke aanpak

Meer dan 100 partijen verlagen de CO₂-uitstoot van Nederland met **49%** ten opzichte van 1990 via het

Klimaatakkoord

Intern VNG

- Belang voldoende betrekken achterban
 - Besluitvorming
 - Ledenbrieven
 - Communicatie
 - Werkgroepen
 - Betrekken bestuur en commissie
- Koppelen aan IBP (eigen traject met overleggen)
- Benoemen 'onderhandelaars' (delegatie) ten tijden van verkiezingen
 - Spannend, na verkiezingen moesten we verbreden
- Samenwerking decentrale overheden
 - Bestuurlijke trio's
 - Iedereen met eigen zwaartepunten

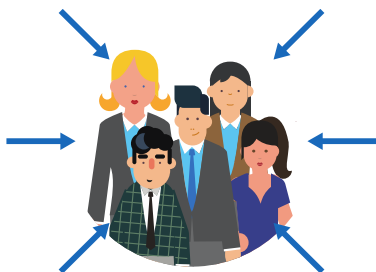

Regio is verbonden met Klimaatakkoord

Invulling Regionale Energiestrategie (RES)

Vorm je regio: !
proces van
strategievorming
en participatie

Parallel
voorbereiding
van uitvoering
(voorwaarde)

Bouwsteen voor
provinciaal en
gemeentelijk
omgevingsbeleid (en NOVI)

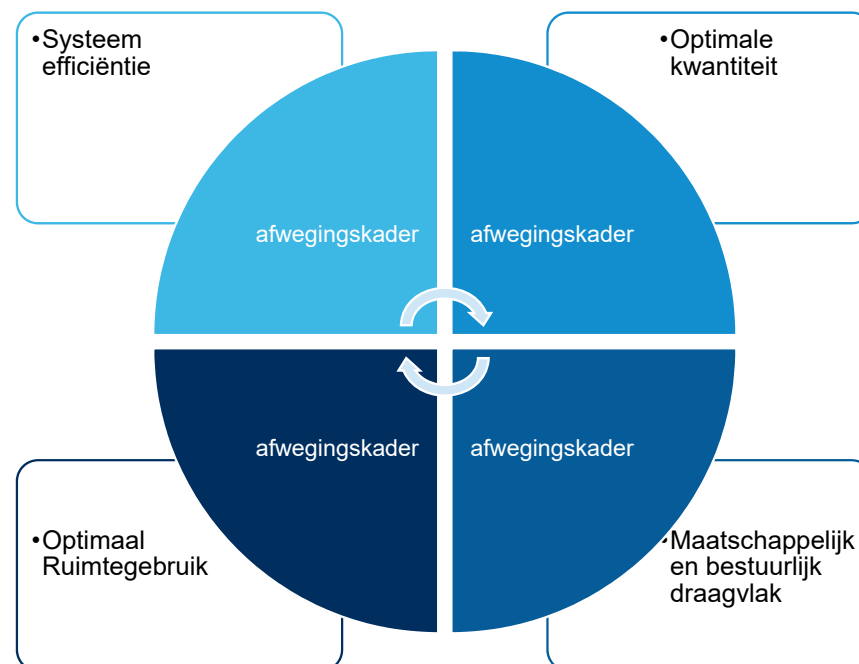

Opwekken van
energie en
warmte

Nationaal Programma RES

Afwegingskaders/ principes

Programma's

Nationaal Programma
RES
Regionale
Energie
Strategie

Uitvoeringsplannen
**Transitievisie
Warmte**

Kennis en Leerprogramma
PAW
Programma
Aardgasvrije
Wijken

Relevante Context

Ondersteuning in de regio

Expertpool

Regioaccounts

Vijf landsdelen

Participatiecoalitie

NP RES
in de regio

Uitwisseling tussen de
ondersteuning in de regio en de
programmaliijnen

Ondersteuning voor de regio

**Taakgroep
verdeelsystematiek**

Bestuurders VNG, IPO, UVW

**Bestuurlijk Overleg
Klimaatakkoord**

Bestuurders koepels
en ministeries

**Opdrachtgevend
Beraad**

Directeuren Koepels
en DG's ministeries

**Uitvoeringsoverleggen
Klimaatakkoord**

NP RES en andere
uitvoeringsprogramma's

Programmalijn 1

Regio ondersteuning

Programmalijn 2

Doelbereik

Programmalijn 3

Afstemmen en verbinden

**Programmadirecteur
NP RES**

**Programma-
ondersteuning**

Interbestuurlijk MT

Koepels en ministeries

Programmaraad

landsdelige bestuurders
maatschappelijke partijen,
Netbeheer NL, Energie NL,
Aedes, ...

Rijksoverheid

Interprovinciaal Overleg

UNIE VAN
WATERSCHAPPEN

Aardgasvrij maken gebouwde omgeving

‘Gas de
wijk uit?
Prima
hoor’

**Aardgasvrij en
huurder de dupe?**

MICHEL THEEUWEN
M.THEEUWEN@ED.NL
EINDHOVEN

**Van der Pekbuurt als
eerste Amsterdamse wijk
van het gas af**

**Opeens gaat het snel met aardgasvrij
wonen**

ten voor 2050 van het gas af.

**Leren koken
zonder gas**

Programma Aardgasvrij

Doelstellingen:

- Alle partijen doen ervaring op
- Geeft zichtbaarheid aan ambities
- Kennis- en Leerprogramma

27 aardgasvrije wijken

Geleerde lessen

- Zoveel mogelijk helderheid over proces voorafgaand, management verwachtingen: het is niet vaak voorspelbaar dan wel behapbaar
- Speel voldoende mankracht vrij, ook bij gemeenten zelf
- Houd rekening met onvoorziene expertises
- Intermaatschappelijke samenwerking: ken het speelveld, houd het in de gaten
-
- En meest belangrijk: betrokkenheid bestuurders!